

Tadeusz Maciejewski

Rada Finansowa (*Finanzrat*) wersalskiego Wolnego Miasta Gdańska (1923–1939)

Przebieg zwyczajnego procesu legislacyjnego oraz udział w nim rozmaitych podmiotów ustawodawczych był przedmiotem kontrowersji już na etapie projektów przyszłej konstytucji Wolnego Miasta Gdańska [dalej: WM Gdańsk]. Niepodważalne w tym procesie było jedynie uczestnictwo *Volkstagu* oraz Senatu, jakkolwiek różnie ich uprawnienia były reprezentowane. Pierwszy projekt, autorstwa nadburmistrza H. Sahma z 7 września 1919 r., przewidywał jedynie udział dwóch ww. organów z Senatem jako współustawodawcą¹. Kontrprojekt socjaldemokratów z 6 października 1919 r., zmierzający do powołania w miejsce republiki senackiej ustroju parlamentarnego, układ ten całkowicie zmienił na korzyść *Volkstagu*. Ustawodawstwo miało być zgodnie z nim domeną Izby Ludowej (*Volkskammer*), jakkolwiek inicjatywa ustawodawcza należeć miała do trzech gremiów: Izby, Senatu oraz tzw. Reprezentacji Zawodowej (*Berufsvertretung*). Ta ostatnia składać się miała z przedstawicieli następujących „grup zawodowych”: robotników, urzędników, nauczycieli, rzemieślników, kupców, gospodarzy wiejskich, lekarzy i adwokatów². Kolejne projekty, autorstwa podkomisji konstytucyjnej, ze stycznia i kwietnia 1920 r., o Reprezentacji Zawodowej również wspominały³. Mało tego, kwestia ta była przedmiotem obrad. Mianowicie powołania

491

¹ „Entwurf einer Verfassung für die Freie und Hansestadt Danzig. Dem vorbereiteten Ausschuss für den Entwurf einer Verfassung vorgelegt von Sahm Oberbürgermeister der Stadt Danzig, den 7. September 1919, IV. Gesetzgebung Art. 36–40”, T. Maciejewski, *Projekty konstytucji Wersalskiego Wolnego Miasta Gdańska z 14 czerwca 1922 roku*, [w:] *W kręgu nowożytnej i najnowszej historii ustroju Polski. Księga dedykowana Profesorowi Marianowi Kallasowi*, Warszawa 2010, s. 539–543.

² „Gegenentwurf zu einer Verfassung für die Freie Stadt Danzig. Dem Verfassungs – Ausschuss vorgelegt von der Sozialdemokratischen Fraktion, Oktober 1919, IV. Die Gesetzgebung, Art. 37–45”, T. Maciejewski, *Projekty konstytucji...*, s. 543–547.

³ „Entwurf einer Verfassung für die Freie und Hansestadt Danzig. Nach den Beschlüssen der ersten Lesung des Unterausschusses für die Vorbereitung einer Verfassung,

tej reprezentacji domagał się przedstawiciel partii narodowoniemieckiej, widząc jej udział w debatach dotyczących spraw gospodarczych oraz wyrażania zgody na ich uchwalanie. Zdecydowana większość członków podkomisji wypowiedziała się jednak przeciwko temu pomysłowi. Zastrzeżenia do tego wniosła wszakże niezależna partia socjaldemokratyczna, która żądała nawet powołania krajowej rady robotniczej, opartej na radach zawodowych i zakładowych, posiadającej inicjatywę ustawodawczą i prawo opiniowania ustaw o treści ekonomiczno-socjalnej. Ostatecznie osiągnięto kompromis, będący efektem pośrednictwa partii centrum, którego propozycje znalazły się w tekście ostatecznym konstytucji z 14 czerwca 1922 r.⁴

Zgodnie z jej art. 46 Reprezentacja Zawodowa miała dysponować prawem inicjatywy oraz wyrażać opinie do projektów ustaw odnoszących się do strefy ekonomiczno-polityczno-socjalnej. Jej członkowie mieli przy tym reprezentować zdanie nie tylko wybranych zawodów i ich izb, lecz wszystkich grup pracowniczych, stanowiąc jakby ich organ nadrzędny⁵. Ostatecznie inicjatywa ta nigdy nie została zrealizowana, gdyż nie wydano do niej przez cały czas istnienia WM Gdańska przepisów wykonawczych określających jej skład, kompetencje i tryb funkcjonowania.

492

Niejako przy okazji burzliwej dyskusji nad Reprezentacją Zawodową, w toku prac podkomisji konstytucyjnej zrodził się pomysł utworzenia kolejnego organu zajmującego się odrębnie sprawami finansowymi WM Gdańska. Miała być w nim Rada Finansowa. Jej utworzenie spotkało się z licznymi sprzeciwami, gdyż członkowie podkomisji dopatrywali się w jej powołaniu ograniczenia w ww. zakresie kompetencji ustawodawczych *Volkstagu*. Największe zaś kontrowersje wzbudzała propozycja, żeby *Volkstag*, w razie sprzeciwu rady, projekt ustawy finansowej głosował powtórnie kwalifikowaną większością głosów, co było zastrzeżone dotychczas jedynie dla nowelizacji konstytucji. Ostatecznie uzyskano kompromis, umniejszający proponowane jej kompetencje. Powołanie Rady Finansowej było zresztą przez cały okres funkcjonowania podkomisji konstytucyjnej sprawą niezwykle kontrowersyjną, gdyż dyskusja nad utworzeniem tego organu zapoczątkowana została dopiero w lipcu 1920 r., a więc już po ukazaniu się wcześniejszych projektów ze stycznia

Danzig, Januar 1920, April 1920, IV. Die Gesetzgebung, Art. 40–47", T. Maciejewski, *Projekty konstytucji...*, s. 548–550.

⁴ M. Podlaszewski, *Ustrój polityczny Wolnego Miasta Gdańska w latach 1920–1933*, Gdynia 1966, s. 41 i n., oficjalny tekst niemiecki: *Verfassung der Freien Stadt Danzig in der Fassung der Bekanntmachung vom Juni 1922*, tłumaczenie zaś polskie w: *Nowe konstytucje*, red. J. Makowski, Warszawa 1925, s. 39–63.

⁵ M. Podlaszewski, *Ustrój polityczny...*, s. 152.

i kwietnia tegoż roku. Debatę nad ową inicjatywą prowadziła już zresztą komisja Zgromadzenia Konstytucyjnego. Ostatecznie przevorsowano ją z inicjatywy posłów prawicy i centrum. Przeciwni jej byli socjaldemokraci podnoszący, że będzie miała ona charakter izby, konkurującej z *Volkstagem*, ograniczając tym samym jego kompetencje ustawodawcze. W końcu zwyciężył kompromis⁶.

Mianowicie zgodnie z konstytucją WM Gdańska Rada Finansowa została dopuszczona do udziału w procesie legislacyjnym. Miała w nim uprawnienia opiniodawcze. Jej zgoda była bowiem konieczna w trzech przypadkach uchwalania aktów prawnych: ustanawiających nowe podatki, zezwalających WM Gdańsk na zaciąganie pożyczek oraz finansujących wydatki publiczne, w stosunku do których w budżecie państwowym nie przewidziano pierwotnie pokrycia lub mogło ono nastąpić poprzez zaciągnięcie pożyczki. Pozwalała więc ona, wprowadzić nie mając charakteru stanowczego, lecz wyłącznie opiniodawczy, skutecznie kontrolować, a nawet hamować ustawodawcze kompetencje *Volkstagu* i Senatu w sprawach finansów publicznych. Było to przy tym, co należy podkreślić, uprawnienie konstytucyjne⁷. W zwyczajnym procesie legislacyjnym w WM Gdańsku ustawy uchwalał *Volkstag*. Do nadania im mocy obowiązującej konieczna jednak była zgoda Senatu. Z treści konstytucji wynikało też, że w ww. kwestiach finansowych musiał on, po otrzymaniu od *Volkstagu* projektu ustawy, skontaktować się z Radą Finansową, której zobowiązany był go przedstawić dla uzyskania od niej opinii. Ta mogła go zatwierdzić lub wydać decyzję odmowną. Należało ją wtedy w ciągu dwóch tygodni przekazać Senatowi, a w okresie kolejnych dwóch uzasadnić pisemnie. Ten przedkładał ją następnie *Volkstagowi*, również w ciągu dwóch tygodni. Wymagało to od niego powtórnego uchwalenia ustawy. Obradował nad nią w trybie trzeciego czytania, a głosowanie odbywało się *en bloc* (nad całością). *Volkstag* mógł przy tym uwagi Rady uwzględnić i projekt ustawy zmienić, ale też odrzucić w całości. W rezultacie projekt stał się ustawą, jakkolwiek jej wejście w życie ulegało opóźnieniu. Tym samym odmowa zgody ze strony Rady Finansowej miała wyłącznie charakter rodzaju weta „opiniodawczo-opóźniającego”. Przypominało to pierwsze weto Senatu w zwyczajnym procesie legislacyjnym, po którym projekt ponownie wracał do *Volkstagu* mogącego go raz jeszcze uchwalić zwykłą większością głosów przy kworum co najmniej połowy ustawowej liczby posłów. Senat mógł się z tym zgodzić w ciągu miesiąca lub poddać

⁶ Tamże, s. 49, 154, 155.

⁷ *Konstytucja*, art. 54.

sporną ustawę pod referendum, którego to uprawnienia nie posiadała Izba, nie mając tym samym formalnego weta zawierającego.

Zgoda rady Finansowej była też konieczna w przypadku projektów rozporządzeń z mocą ustawy, wydawanych przez Senat na podstawie ustaw upoważniających, jeżeli dotyczyły one również kwestii finansowych. Uprawnienie to rozszerzano ustawą z 1923 r., która przyznała Radzie rolę opiniodawczą dla wszystkich spraw finansowych nie tylko publicznych, występujących na obszarze WM Gdańska. Miało być ono realizowane przez możliwość przedkładania Senatowi własnych propozycji, które ten powinien rozpatrzyć (pozytywnie lub negatywnie)⁸.

Obok konstytucji struktury, uprawnień oraz przebiegu posiedzeń rady Finansowej dotyczyły jeszcze dwa akty prawne. Pierwszym była ustawa z 9 lutego 1923 r.⁹, trzykrotnie nowelizowana w latach 1924¹⁰, 1928¹¹ i 1932¹², przede wszystkim, gdy chodziło o jej skład oraz regulamin jej obrad z 11 września 1923 r.¹³

W 1923 r. Rada składała się z dziesięciu członków. Żaden z nich nie mógł przy tym zasiadać w Senacie, *Volkstagu* ani Radzie Miejskiej Gdańska¹⁴. Z urzędu, jako wiryliści, zasiadali w niej: przewodniczący wydziału podatkowego Sądu Najwyższego oraz kierownik Państwowego Urzędu Kontroli¹⁵. Pozostałych ośmiu członków gremium wybierało w losowaniu tajnym, po trzech Senat i *Volkstag*, a po jednym Rada Miejska i komisje trzech powiatów wiejskich (Wyżyny, Niziny i Wielkich Żuław) oraz magistrat powiatu miejskiego – Sopot. Wybrane do rady mogły być osoby posiadające bierne prawo wyborcze do *Volkstagu*, mające ukończone 35 lat oraz zamieszkujące na stałe na terytorium WM Gdańska przynajmniej przez trzy lata. Nadto musiały one mieć w sprawach finansowych szczególną wiedzę i doświadczenie. Nie mogły przy tym sprawować funkcji osoby, które ww. wymogi utraciły lub znalazły się w związku z prowadzoną działalnością gospodarczą w stanie upadłości. Utrata stanowiska wiązała się wtedy z koniecznością przeprowadzenia wyborów uzupełniających¹⁶.

⁸ M. Podlaszewski, *Ustrój polityczny...*, s. 153 in.

⁹ *Gesetz über den Finanzrat, Gesetzblatt für die Freie Stadt Danzig* [dalej: GBL], Nr. 17, 1923, poz. 79.

¹⁰ GBL, Nr. 46, 1924, poz. 119.

¹¹ GBL, Nr. 35, 1928, poz. 78.

¹² GBL, Nr. 72, 1932, poz. 170.

¹³ *Geschäftsordnung für den Finanzrat der Freien Stadt Danzig. Beschlossen am 11. September 1923*, [w:] *Danziger Staats- und Völkerrecht*, s. 131–135.

¹⁴ *Finanzrat...*, § 1.

¹⁵ Tamże, § 2.

¹⁶ Tamże, § 3, 4, 5.

Skład Rady zmieniał się. Mianowicie w 1924 r. liczbę jej członków zwiększono o jedną osobę (do 11), a został nim z urzędu (wirylistą) dyrektor Banku Gdańska¹⁷. Natomiast w 1928 r., po zwycięskich dla socjaldemokratów wyborach do *Volsktagu* oraz ukształtowaniu się nowego składu Senatu liczbę członków gremium zwiększono do 15. Wirylistą był tutaj jedynie członek zarządu Banku Gdańska (poprzednio dyrektor), pozostali zaś byli wybierani przez izby samorządu gospodarczego.

W 1932 r., po zmianie układu sił politycznych, przewagę uzyskała partia narodowosocjalistyczna (NSDAP). Wprawdzie w tym roku *Volkstagu*, mimo przeprowadzenia głosowania na podstawie inicjatywy ludowej w drodze referendum (nieważnego z powodu braku kworum), nie rozwiązano, to jednak mandaty członków Rady z mocy prawa same wygasły. Mianowicie, zgodnie z ustawą z 1923 r. jej kadencja trwała sześć lat, lecz rozporządzeniem z 1928 r. zmniejszono ją do czterech lat. W ten sposób w 1932 r. automatycznie sama ona wygasła. Dało to asumpt do wydania nowego rozporządzenia, przywracającego stan poprzedni, wybory zaś do *Volkstagu* przeprowadzone w 1933 r. zapewniały w niej władzę partii narodowosocjalistycznej. Stan ten utrzymał się do 1939 r.¹⁸

Wykonywanie funkcji członka rady nie wymagało urlopowania z dotychczasowego miejsca pracy. Ponowny wybór był dopuszczalny¹⁹. Swoje czynności urzędowe należało wykonywać nie do kolejnych wyborów, lecz do dnia podjęcia zadań przez nową radę. Każdy nowo wybrany jej członek musiał przy tym złożyć przysięgę, że „powierzone obowiązki będzie wiernie wypełniał i pomyślność (dobro) Wolnego Miasta z całych sił wspierał”²⁰.

Organizacyjnie na czele Rady Finansowej stał przewodniczący, którego – podobnie jak i jego zastępcę – wybierała spośród zasiadających w niej członków ona sama²¹. Obrady i głosowanie w Radzie miały charakter tajny. Pierwsze uroczyste zebranie wyznaczał Senat, kolejne zaś, w miarę potrzeby, przewodniczący. Uchwały podejmowano przy kworum wynoszącym więcej niż połowę składu. Obowiązywała większość głosów, a w przypadku ich równowagi głos decydujący należał do przewodniczącego²². Zgodnie z procedurą wszystkie uchwały musiały być ujęte pisemnie oraz podpisane przez przewodniczącego i jednego z członków Rady²³.

¹⁷ Gesetz über die Änderung des Gesetzes über den Finanzrat vom 4.10.1924.

¹⁸ M. Podlaszewski, *Ustrój polityczny...*, s. 154.

¹⁹ *Finanzrat...*, 6, 7.

²⁰ Tamże, § 8.

²¹ Tamże, § 10.

²² Tamże, § 11.

²³ Tamże, § 12.

Radę Finansową reprezentował na zewnątrz jej przewodniczący²⁴. On też zobowiązany był do informowania o jej posiedzeniach Senat. Ten z kolei upoważniony był do delegowania na nie swego przedstawiciela, który miał podczas nich prawo zabrania głosu, którego nie można mu było odebrać²⁵. Urząd członka Rady był honorowy. Ewentualne diety, zwrot wydatków i kosztów podróży następowały wyłącznie wtedy, jeżeli posiedzenia rady odbywały się poza jej siedzibą. Ich wysokość ustalał każdorazowo przewodniczący²⁶.

Zgodnie z § 19 ustawy o Radzie Finansowej akty wykonawcze do niej miał uchwalić Senat. Realizując tę dyspozycję wydał on 11 września 1923 r. jej regulamin składający się z 15 paragrafów, w których określono zasady i tryb postępowania, obowiązujące w funkcjonowaniu tego organu.

Zgodnie z nim członkowie Rady zobowiązani byli do udziału w jej pracach. Wygaszały one jedynie, gdy ich wybór uznano za nieważny, upłynął czas ich kadencji lub inne, bliżej nieokreślone, przyczyny spowodowały utratę przez nich stanowiska²⁷. Jak wcześniej wspomniano, Rada zbierała się na posiedzenia w miarę zaistnienia potrzeb. Wzywał na nie jej przewodniczący na wniosek Senatu lub przynajmniej trzech członków. Nic jednak nie stało na przeszkodzie, by wprowadzić stałe terminy jej obrad²⁸.

Organami wybieralnymi Rady były cztery osoby: przewodniczący, sekretarz oraz ich zastępcy. Sprawowali oni swe stanowiska tylko przez okres jednego roku. Procedurę ich wyboru przeprowadzał najstarszy wiekiem jej członek (senior), z pomocą wyznaczonego w tym celu specjalnego sekretarza. Wybory były jawne, jednakże w razie zgłoszenia sprzeciwu mogły zostać utajnione. Głosowano wtedy za pomocą kart. Wybrana zostawała osoba, która uzyskała większość głosów, w razie ich równości przeprowadzano drugą turę, do której wchodziły dwie osoby z największą liczbą głosów, ale gdyby i w tej sytuacji wystąpiła równość głosów, wtedy przeważała decyzja seniora, posiadającego wówczas głos podwójny. Mogło się jednak zdarzyć, że nowo wybrani członkowie władz Izby, z różnych zresztą przyczyn, nie mogli objąć urzędu. Wtedy przeprowadzano wybory uzupełniające, lecz odnosiły się one tylko do stanowiska przewodniczącego i jego zastępcy. Ich władza miała jednak wyłącznie charakter tymczasowy, trwający do ustąpienia przeszkód uniemożliwiających przejście obowiązków przez pierwotnie wybrane władze²⁹.

²⁴ Tamże, § 14.

²⁵ Tamże, § 9.

²⁶ Tamże, § 17.

²⁷ *Geschäftsordnung...*, § 1.

²⁸ Tamże, § 2.

²⁹ Tamże, § 3, 7.

Posiedzenia Izby zarządzał przewodniczący, ewentualnie jego zastępca. Zawiadomienia o nich należało przedstawić na trzy dni przed obradami, dostarczając je do rąk własnych członków. W przypadku spraw pilnych termin ten mógł być skrócony do jednego dnia. Pismo musiało zawierać porządek obrad oraz, o ile było to możliwe, treść lub istotę składanych przedłożeń. Na podstawie stosownej uchwały, podjętej większością głosów, program obrad można było poszerzyć, lecz tylko o kwestie nagłe i istotne. Sprawy rozpatrywano zgodnie z przyjętym porządkiem, chyba że większość członków Rady zdecydowała o innej kolejności³⁰. Nieobecność na obradach Izby należało usprawiedliwić, powiadamiając o tym biuro (nieobecności jednorazowe) lub przewodniczącego (wielokrotne, np. z powodu wyjazdu z miasta)³¹.

Obok członków Izby w obradach mógł wziąć udział upoważniony przedstawiciel Senatu, który musiał być wysłuchany podczas obrad, a gdy je już zamknięto na złożony przez niego wniosek, przewodniczący powinien je otworzyć od nowa. Mogli też w nich uczestniczyć zaproszeni przez Radę rzeczoznawcy³².

Każde posiedzenie Rady było protokołowane, zwłaszcza w zakresie zgłaszanych wniosków i podjętych uchwał, przede wszystkim, gdy dotyczyły one: nałożenia nowych podatków, zaciągania pożyczek i przyjmowania poręczeń oraz wydatków, na które brakowało pokrycia, nawet jeżeli w wymienionych przypadkach Rada na ich realizację nie wyraziła zgody. Sporządzenie protokołu było obowiązkiem sekretarza lub jego zastępcy, ewentualnie kierownika biura. Temu ostatniemu nie wolno było wszakże protokołować obrad tajnych Rady. Sporządzony protokół był odczytywany i zatwierdzany na kolejnym posiedzeniu gremium, wtedy też zobowiązani byli go podpisać przewodniczący i sekretarz³³.

Pozycję szczególną w Radzie Finansowej miał jej przewodniczący. Przede wszystkim należało do niego reprezentowanie jej na zewnątrz. Z jego uprawnień wewnętrznych o charakterze organizacyjnym wymienić z kolei należy: otwieranie i zamykanie posiedzeń, prowadzenie negocjacji wewnętrznych, kierowanie wszystkimi sprawami należącymi do kompetencji Izby oraz udzielanie jej członkom głosu podczas posiedzeń, przy trzymaniu się jednak wcześniej zgłoszonej kolejności wystąpień. Wykonując swe funkcje, w ramach czynności kierowniczych służących rozpatrywaniu poszczególnych spraw, mógł też dla ich realizacji wyznaczyć spoza grona członków Izby sprawozdawców, a nawet sprawozdaw-

³⁰ Tamże, § 4.

³¹ Tamże, § 5.

³² Tamże, § 6.

³³ Tamże, § 8.

ców pomocniczych, którzy jako rzeczoznawcy referowaliby poszczególne punkty porządku obrad dysponując stosownymi materiałami przekazanymi im przez przewodniczącego³⁴. Natomiast sprawy bardziej skomplikowane przed posiedzeniami plenarnymi, dla szczegółowego opracowania i zbadania problematyki, można było przygotowawczo przekazać stosownym komisjom wewnętrznym, złożonym z członków Izby. Byli oni wyznaczeni przez przewodniczącego lub wybierani w głosowaniu tajnym, absolutną większością głosów³⁵. Komisjami kierowali wybrani z grona ich członków przewodniczący, przygotowanie zaś spraw oddanego w ręce późniejszych członków – sprawozdawców, którzy referowali je zarówno na forum samej komisji, jak i na późniejszym posiedzeniu plenarnym. Z reguły następowało to ustnie, lecz na żądanie Rady należało tego dokonać w formie pisemnej. Zastrzeżono również, że w posiedzeniach komisji, poza ich składem, mogli uczestniczyć w roli słuchaczy, bez prawa zabierania głosu, również inni członkowie Rady Finansowej³⁶.

Zgodnie z § 9 ustawy o Radzie Finansowej z 1923 r. należało do niej m.in. przekazywanie Senatowi propozycji finansów publicznych WM Gdańska. Regulamin sformalizował to uprawnienie stanowiąc, że należy je składać pisemnie wraz z uzasadnieniami i przekazać przewodniczącemu Izby, który przedkładał je następnie Senatowi. To samo dotyczyło innych pism, np. sprawozdań komisji wewnętrznych³⁷. Rolą przewodniczącego było też ich wcześniejsze uporządkowanie, gdy chodziło o zawarte w nich treści, sprowadzające się głównie do uściśleń i podziałów, tak by dotyczyło ono konkretnych zagadnień, nie mając charakteru ogólnego. Regułą przy tym było, że propozycje członków Rady przedstawiano i dyskutowano nad nimi na odrębnych posiedzeniach plenarnych niż te, na których nad nimi głosowano. To ostatnie odbywało się bowiem podczas kolejnych obrad, które przeprowadzano w dwa dni po pierwszych. Między tymi posiedzeniami mogły się o nich wypowiedzieć komisje, biorąc pod uwagę podniesione w dyskusji głosy odrębne i przeciwne. Zapewne w razie ich braku termin obrad drugich mógł być skrócony, a nawet możliwe było nieskorzystanie z niego³⁸. W trakcie dyskusji zarówno podczas pierwszych, jak i drugich posiedzeń członkowie Izby mogli przedstawić inne, własne projekty zmian w treści przedstawionych propozycji oraz proponowanych uchwał³⁹. Generalnie należało tego dokonywać na pi-

³⁴ Tamże, § 9.

³⁵ Tamże, § 10.

³⁶ Tamże, § 11.

³⁷ Tamże, § 12.

³⁸ Tamże, § 13.

³⁹ Tamże, § 14.

śmie, a gdy od tego odstąpiono, ustnie do protokołu, tak by w każdym momencie można je było odczytać⁴⁰.

Reasumując, Rada Finansowa, jakkolwiek w procesie legislacyjnym przeprowadzonym przez władze ustawodawcze WM Gdańska nie miała charakteru stanowiącego, lecz wyłącznie opiniodawczy, mogła jednakże skutecznie wpłynąć na treść podejmowanych aktów prawnych powodując zmianę ich zawartości merytorycznej, a przynajmniej przyczyniając się do opóźnienia ich wydania. Wprawdzie w stenogramach z obrad *Volkstagu* do 1939 r. nie ma jakiegokolwiek informacji, że Rada nie wyraziła zgody na przyjęcie konkretnego aktu prawnego, to jednak częstokroć są wzmianki o tym, że w stanowieniu prawa faktycznie uczestniczyła udzielając im swojej aprobaty.

Bibliografia

Entwurf einer Verfassung für die Freie und Hansestadt Danzig. Dem vorbereiteten Ausschuss für den Entwurf einer Verfassung vorgelegt von Sahm Oberbürgermeister der Stadt Danzig, den 7. September 1919, IV. Die Gesetzgebung.

Entwurf einer Verfassung für die Freie und Hansestadt Danzig. Nach den Beschlüssen der ersten Lesung des Unterausschusses für die Vorbereitung einer Verfassung, Danzig, Januar 1920, April 1920, IV. Die Gesetzgebung.

Gegenentwurf zu einer Verfassung für die Freie Stadt Danzig. Dem Verfassungs – Ausschuss vorgelegt von der Sozialdemokratischen Fraktion, Oktober 1919, IV. Die Gesetzgebung.

Gesetz über den Finanzrat, Gesetzblatt für die Freie Stadt Danzig, Nr. 17, 1923, poz. 79.

Maciejewski T., *Projekty konstytucji Wersalskiego Wolnego Miasta Gdańska z 14 czerwca 1922 roku, [w:] W kręgu nowożytnej i najnowszej historii ustroju Polski. Księga dedykowana Profesorowi Marianowi Kallasowi, Warszawa 2010.*

Podlaszewski M., *Ustrój polityczny Wolnego Miasta Gdańska w latach 1920–1933, Gdynia 1966.*

⁴⁰ Tamże, § 15.